

colecția monografii

IULIA CRISTINA LUPU

EXCLUDEREA PROBELOR OBȚINUTE ÎN MOD NELEGAL

LISTA ABREVIERILOR UTILIZATE	5
ASPECTE INTRODUCATIVE	9
Subcapitolul 1. Probele în procesul penal.....	9
1.1. Importanța probelor	9
1.2. Mijloacele de probă și procedeele probatorii	11
1.3. Obiectul probei, sarcina probei și prezumția de nevinovăție	12
1.4. Aprecierea probelor și standardele probatorii	13
Subcapitolul 2. Principiile care guvernează administrarea probelor.....	15
2.1. Principiul libertății probelor	17
2.2. Principiul legalității	17
2.3. Principiul loialității.....	19
2.4. Legalitatea și loialitatea administrării probelor – garanții ale dreptului la un proces echitabil	22
Subcapitolul 3. Scurte considerații privind sancțiunile în dreptul procesual penal.....	24
3.1. Nulitatea	24
3.2. Inadmisibilitatea.....	29
3.3. Decăderea.....	30
3.4. Excluderea probelor – o nouă sancțiune de drept procesual penal.....	30
CAPITOLUL II	
REGULA EXCLUDERII. ISTORIC, REGLEMENTARE, ASPECTE	
CONTROVERSATE, <i>RATIO ESSENDI</i>	35
Subcapitolul 1. Istoric	35
Secțiunea 1. Originea și evoluția istorică a regulii excluderii.....	35
Secțiunea 2. Considerații privind sancțiunea excluderii în dreptul procesual penal român.....	43
Subcapitolul 2. Reglementarea regulii excluderii probelor în alte sisteme de drept	48
Secțiunea 1. Regula excluderii probelor în sisteme de <i>common law</i>	48
1.1. Regula excluderii probelor în Statele Unite ale Americii.....	48
1.1.1. <i>Mapp. v. Ohio</i>	49
1.1.2. <i>Miranda v. Arizona</i>	50
1.1.3. <i>Massiah v. United States</i>	53
1.1.4. Excepții de la regula excluderii probelor. Probele derivate	56
1.1.4.1. Excepția bunei-credințe.....	56
1.1.4.2. Excepția sursei independente.....	58
1.1.4.3. Excepția descoperirii inevitabile.....	59
1.1.4.4. Doctrina atenuării.....	60
1.1.5. Aspecte procedurale.....	62
1.2. Regula excluderii probelor în Anglia și Țara Galilor	63
1.2.1. Excluderea obligatorie	64
1.2.2. Excluderea discreționară	68
1.3. Regula excluderii probelor în Canada	68
1.4. Regula excluderii probelor în Australia.....	70
1.5. Scurte concluzii.....	73
Secțiunea 2. Regula excluderii probelor în sisteme de drept continental.....	74

2.1. Sancțiuni procedurale ale probelor în dreptul procesual penal francez.....	74
2.2. Excluderea probelor în dreptul procesual penal german	76
2.3. Excluderea probelor în dreptul procesual penal italian	79
2.4. Scurte concluzii	81
Secțiunea 3. Excluderea probelor: diferențe culturale și instituționale între sistemele de common law și sistemele de drept continental.....	82
Subcapitolul 3. Excluderea probelor – o regulă de drept controversată.....	84
Secțiunea 1. Argumente împotriva regulii excluderii probelor.....	85
Secțiunea 2. Argumente în favoarea regulii excluderii probelor	88
Secțiunea 3. Concluzii.....	89
Subcapitolul 4. <i>Ratio essendi</i>	90
Secțiunea 1. Asigurarea fiabilității probelor	90
Secțiunea 2. Garantarea dreptului de a nu contribui la propria acuzare	92
Secțiunea 3. Garantarea protecției drepturilor acuzatului.....	94
Secțiunea 4. Garantarea principiului integrității procedurilor judiciare	95
Secțiunea 5. Garantarea efectului descurajator.....	97
Secțiunea 6. Fundamentul excluderii probelor obținute în mod nelegal în dreptul român	99
Secțiunea 7. Concluzii.....	102

CAPITOLUL III

STANDARDUL DE PROTECȚIE AL CEDO ÎN MATERIA PROBELOR OBȚINUTE

PRIN VIOLAREA UNUI DREPT FUNDAMENTAL.....	104
Subcapitolul 1. Garanțiile prevăzute de art. 3 CEDO.....	107
Secțiunea 1. Reglementări internaționale ale interdicției utilizării torturii.....	107
Secțiunea 2. Considerații de ordin general privind art. 3 din CEDO.....	111
Secțiunea 3. Jurisprudența CtEDO în materia probelor obținute prin rele tratamente.....	115
3.1. Declarațiile obținute prin rele tratamente.....	115
3.1.1. Relele tratamente au fost aplicate de către agenții statului.....	115
3.1.2. Relele tratamente au fost aplicate sau există riscul că vor fi aplicate de către agenții unui stat terț.....	118
3.1.3. Relele tratamente au fost aplicate de către particulari fără implicarea agenților statului	121
3.2. Probele materiale obținute prin rele tratamente	123
3.3. Concluzii.....	131
Secțiunea 4. Interdicția relelor tratamente în legislația și jurisprudența națională	132
Subcapitolul 2. Garanțiile prevăzute de art. 6 CEDO.....	136
Secțiunea 1. Dreptul la tăcere și la neautoacuzare.....	137
1.1. Considerații de ordin general	137
1.2. Standardul CEDO	139
1.3. Scurte concluzii	145
1.4. Dreptul la tăcere și la neautoacuzare în legislația și jurisprudența națională.....	147
1.4.1. Dreptul la tăcere și la neautoacuzare al acuzatului	147
1.4.2. Dreptul la neautoacuzare al martorului.....	151
Secțiunea 2. Dreptul la apărare.....	161
2.1. Standardul CEDO	161
2.2. Dreptul la apărare în legislația și jurisprudența națională.....	170

2.2.1. Reglementarea generală.....	170
2.2.2. Asistența juridică obligatorie a suspectului și inculpatului.....	171
2.2.3. Efectivitatea asistenței juridice acordate de avocatul din oficiu.....	176
2.2.4. Încălcarea drepturilor avocatului.....	177
2.2.5. Încălcarea dreptului la apărare.....	179
Secțiunea 3. Interdicția provocării.....	182
3.1. Standardul CEDO.....	182
3.2. Provocarea în legislația și jurisprudența națională.....	187
Subcapitolul 3. Garanțiile prevăzute de art. 8 CEDO.....	193
Secțiunea 1. Standardul CEDO.....	193
Secțiunea 2. Concluzii privind standardul CEDO.....	198
Secțiunea 3. Dreptul la viață privată în legislația și jurisprudența națională.....	200

CAPITOLUL IV

REGLEMENTAREA SANȚIUNII EXCLUDERII ÎN DREPTUL PROCESUAL PENAL ROMÂN.....	211
Subcapitolul 1. Principiul loialității administrării probelor.....	211
Secțiunea 1. Interdicția întrebunțării violențelor, amenințărilor ori a altor mijloace de constrângere, a promisiunilor sau îndemnurilor în scopul obținerii probelor.....	211
Secțiunea 2. Interdicția utilizării metodelor sau tehnicilor de ascultare care afectează capacitatea persoanei de a-și aminti și de a relata în mod conștient și voluntar faptele.....	218
Secțiunea 3. Interdicția provocării.....	225
Subcapitolul 2. Natura juridică a sancțiunii excluderii.....	228
Subcapitolul 3. Reglementarea sancțiunii excluderii.....	233
Secțiunea 1. Excluderea necondiționată.....	233
1.1. Probele obținute prin tortură și probele derivate din acestea.....	233
1.2. Probele obținute prin încălcarea confidențialității convorbirilor dintre acuzat și avocatul său.....	235
1.3. Probele obținute prin examinarea fizică a persoanei în absența consimțământului scris.....	238
Secțiunea 2. Excluderea condiționată.....	241
Secțiunea 3. Dimensiunile sancțiunii excluderii probelor.....	244
Subcapitolul 4. Dificultăți practice în materia excluderii probelor.....	252
Secțiunea 1. Excluderea probelor obținute în mod nelegal favorabile acuzatului.....	252
Secțiunea 2. Excluderea probelor obținute în mod nelegal de către părți.....	254
Subcapitolul 5. Excluderea probelor derivate.....	257
Secțiunea 1. Considerații de ordin general.....	257
Secțiunea 2. Condițiile excluderii probei derivate.....	262
2.1. Proba derivată să fie obținută în mod direct din proba obținută în mod nelegal.....	262
2.2. Proba derivată să nu poată fi obținută în alt mod.....	268
Subcapitolul 6. Concluzii.....	271

CAPITOLUL V

PROCEDURA VERIFICĂRII LEGALITĂȚII ADMINISTRĂRII PROBELOR ȘI A EFECTUĂRII ACTELOR DE CĂTRE ORGANELE DE URMĂRIRE PENALĂ.....	273
Subcapitolul 1. Conținutul verificării legalității administrării probelor.....	273

Subcapitolul 2. Verificarea legalității administrării probelor în cursul urmăririi penale	280
Subcapitolul 3. Excluderea probelor în procedura de cameră preliminară	283
3.1. Procedura soluționării cererilor și excepțiilor	283
3.2. Titularii cererilor și excepțiilor	285
3.3. Forma cererilor și excepțiilor	287
3.4. Probele privind legalitatea administrării probelor	288
3.5. Soluțiile judecătorului de cameră preliminară	290
3.6. Contestația	291
3.7. Natura hotărârilor pronunțate în procedura camerei preliminare	293
3.8. Reluarea procedurii de cameră preliminară	293
Subcapitolul 4. Excluderea probelor în cursul judecății și în apel	295
Subcapitolul 5. Excluderea probelor în alte proceduri	298
5.1. Plângerea împotriva soluției de clasare	298
5.2. Confirmarea renunțării la urmărirea penală	299
5.3. Acordul de recunoaștere a vinovăției	301
CAPITOLUL VI	
ALTE CONSECINȚE ALE NERESPECTĂRII PRINCIPIULUI	
LEGALITĂȚII ADMINISTRĂRII PROBELOR	303
Subcapitolul 1. Răspunderea penală	303
Subcapitolul 2. Răspunderea patrimonială a statului și a magistraților pentru erori judiciare	309
Subcapitolul 3. Răspunderea disciplinară	316
3.1. Răspunderea disciplinară a magistraților	316
3.2. Răspunderea disciplinară a organului de cercetare penală	318
Subcapitolul 4. Alte posibile măsuri pentru prevenirea încălcării dispozițiilor legale	320
CONCLUZII	323
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE	329

IULIA CRISTINA LUPU

**EXCLUDEREA PROBELOR
OBȚINUTE ÎN MOD NELEGAL**

Universul Juridic
București
- 2024 -

Aspecte introductive

Subcapitolul 1 Probele în procesul penal

1.1. Importanța probelor

Înfăptuirea justiției în materie penală se realizează în cadrul și limitele legii procesuale penale care impune în sarcina organelor judiciare obligația desfășurării urmăririi penale, precum și a judecării cauzei cu respectarea garanțiilor prevăzute de lege și a drepturilor de care beneficiază părțile și subiecții procesuali penali pentru a se constata existența sau inexistența unei infracțiuni, astfel încât persoanele vinovate să suporte consecințele înfrângerii preceptului normelor penale de incriminare, iar persoanele nevinovate să nu fie trase la răspundere penală.

În vederea atingerii acestui deziderat, organele judiciare trebuie să întreprindă măsurile necesare pentru aflarea adevărului, pe bază de probe, în ceea ce privește faptele și împrejurările cauzei, precum și în ceea ce privește persoana suspectului sau inculpatului, administrând probe cu imparțialitate, atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului sau inculpatului.

Probele contribuie la aflarea adevărului și la justa soluționare a procesului penal, orice soluție dispusă în cauză cu privire la temeinicia acuzației penale formulate împotriva suspectului sau inculpatului fiind obligatoriu a se întemeia pe bază de probe. Lipsa probelor care să dovedească săvârșirea infracțiunii conduce în mod obligatoriu la clasarea cauzei în cursul urmăririi penale și la achitarea inculpatului în cursul judecării [art. 16 alin. (1) lit. c) C. pr. pen.], rezolvarea cauzelor de către procuror în cursul urmăririi penale presupune ca premisă necesară că normele care garantează aflarea adevărului au fost respectate, că urmărirea penală este finalizată și că există probe necesare și legal administrate (art. 327 C. pr. pen.) Excluderea tuturor probelor în cadrul procedurii de cameră preliminară determină în mod obligatoriu pronunțarea unei soluții de restituire a cauzei la parchet [art. 346 alin. (3) lit. b) C. pr. pen.]. Instanța de judecată are obligația asigurării administrării probelor în vederea lămuririi complete a împrejurărilor cauzei în scopul descoperirii adevărului [art. 349 alin. (1) C. pr. pen.]. O condamnare penală nu poate fi dispusă decât dacă instanța constată, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat [art. 396 alin. (2) C. pr. pen.] și are convingerea că acuzația a fost dovedită dincolo de orice îndoială rezonabilă, hotărârea trebuind motivată prin trimitere la toate probele evaluate [art. 103 alin. (2) C. pr. pen.].

Stabilirea corectă a faptelor deduse judecării nu se poate realiza decât prin intermediul probelor astfel că rolul central pe care îl ocupă probele în cadrul procesului penal este incontestabil, în doctrină¹ vorbindu-se despre importanța fazei probatorii a procesului penal care cuprinde trei elemente indispensabile, respectiv probele (*probationes*), mijloacele de probă (*media probandi*), și procedeele probatorii (*modus probandi*).

Probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii în procesul penal sunt reglementate în mod expres de legiuitor în Titlul IV al Codului de procedură penală, din ansamblul reglementării rezultând legătura indisolubilă care se creează între aceste elemente: proba reprezintă o

¹ R. Merle, A. Vitu, *Traité de droit criminel*, Cujas, p. 721, apud Gh. Mateuț, *Procedură penală. Partea Generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 443.

informație necesară soluționării cauzei, mijlocul de probă este suportul prin intermediul căruia informația este materializată, iar procedeul probatoriu constă în modalitatea concretă prin care se obține mijlocul de probă.

Definiția legală a probelor este prevăzută de prevederile art. 97 alin. (1) C. pr. pen. Este cunoscut faptul că în limbajul juridic uzual noțiunea de probă este folosită atât *lato sensu*, incluzându-se în această noțiune atât proba propriu-zisă, cât și mijlocul de probă, cât și *stricto sensu*, acela de element al stării de fapt, de *informație* necesară care înlesnește aflarea adevărului în cadrul procesului. Aceste elemente de fapt pot viza elementele constitutive ale infracțiunii, dar și alte aspecte colaterale necesare pentru justa soluționare a cauzei, cum pot fi, spre exemplu, circumstanțele privind persoana inculpatului care trebuie a fi avute în vedere la individualizarea sancțiunii penale în vederea justei soluționări a cauzei penale de către instanța de judecată.

În doctrina elaborată sub imperiului vechiului Cod de procedură penală² s-a arătat că prin caracterul complex al informațiilor probelor, acestea servesc unei duble funcții, respectiv unei funcții de cunoaștere a adevărului, pe care organele judiciare sunt obligate să îl asigure pe bază de probe și unei funcții de dovedire, raportat la faptul că părțile și organele de urmărire penală propun, în condițiile legii, administrarea de probe în vederea dovedirii celor afirmate și a formării convingerii jurisdicției care este chemată să statueze asupra situației de fapt.

În istoria procesului penal, s-au succedat de-a lungul timpului mai multe sisteme probatorii, corespunzătoare concepției vremii despre posibilitatea umană a cunoașterii lumii înconjurătoare și despre activitatea de înfăptuire a justiției.

În literatura de specialitate s-a arătat³ că în orânduirea sclavagistă era utilizat sistemul probelor empirice caracterizat prin aceea că indiferent de conclundența unei probe, aceasta putea servi pentru a se trage concluzii, folosindu-se astfel orice probă. În sistemul feudal timpuriu, probele dobândesc un caracter preponderent religios, semnele divine urmând a determina vinovăția sau nevinovăția unei persoane, utilizându-se ca probe duelul judiciar, ordaliile, jurământul religios.

Instituirea statului feudal centralizat determină și abandonarea sistemului probelor religioase în favoarea sistemului probelor formale sau legale, creându-se premisele unui nou model de proces penal, respectiv cel inchizitorial⁴. Acest sistem limitează prin lege atât mijloacele de probă admisibile în procesul penal, cât și valoarea probatorie a acestora, reducând semnificativ astfel rolul judecătorului în evaluarea materialului probator⁵. Despre sistemul probelor legale, s-a arătat⁶ că marchează trecerea de la scepticismul caracteristic sistemului mistico-religios în legătură cu potențialul cognitiv al omului la recunoașterea capacității intelectuale acestuia de a putea stabili adevărul. Această recunoaștere nu este însă una deplină întrucât stabilirea adevărului se realizează doar în condițiile prevăzute de legiuitor, abordare explicabilă prin faptul că reșezarea rolurilor divinității și al omului în cunoaștere nu putea avea loc în mod abrupt într-un context în care viziunea epocii respingea rolul individului în cunoaștere.

² V. Dongoroz și alții, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*, vol. V, Ed. Academiei, București, 1975, p. 331.

³ I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedură penală – Partea generală*, ed. a III-a, revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 452.

⁴ *Ibidem*.

⁵ C. Ghigheci, în N. Volonciu, A.S. Uzlău (coord.) și alții, *Noul Cod de procedură penală comentat*, ed. a doua, Ed. Hamangiu, București, 2015, p. 253.

⁶ J.H. Langbein, *Torture and Plea Bargaining*, în *The University of Chicago Law Review* nr. 46/1978, p. 4 și J. Spencer, *La preuve en procédure pénale comparée*, în *Revue internationale de droit pénal*, nr. 1-2/1992, p. 12 apud. M. Udriou și M. Popa în M. Udriou (coord.) și alții, *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*, ed. a treia, revizuită și adăugită, Ed. C.H. Beck, București 2020, p. 521.

Ca o reacție împotriva sistemului probelor formale, în Franța a fost introdus în anul 1971 sistemul liberal, în cadrul căruia judecătorul aprecia liber probele potrivit intimei convingeri⁷.

Dezvoltarea științei și a tehnologiilor a creat premisele dezvoltării sistemului științific al probelor care presupune utilizarea unor probe cu caracter tehnic, precum expertizele criminalistice.

1.2. Mijloacele de probă și procedeele probatorii

Mijloacele de probă sunt definite ca fiind mijloacele prin care se stabilesc faptele sau împrejurările ce constituie probe fiind enumerate în cuprinsul art. 97 alin. (2) C. pr. pen.: „*declarațiile suspectului sau ale inculpatului, declarațiile persoanei vătămate, declarațiile părții civile sau ale părții responsabile civilmente, declarațiile martorilor, înscrisuri, rapoarte de expertiză sau constatare, procese-verbale, fotografii, mijloace materiale de probă și orice alt mijloc de probă care nu este interzis prin lege*”.

Se observă că enumerarea instituită de acest articol este una exemplificativă, astfel că este permisă administrarea oricăror mijloace de probă care nu sunt interzise în mod expres de lege, actuala reglementare renunțând la definirea limitativă a mijloacelor de probă admisibile în procesul penal.

Raportat la caracterul liber al probelor, în literatura de specialitate⁸ s-a propus abandonarea vechii clasificări a mijloacelor de probă în scrise (proces-verbale, înscrisuri), orale (declarații), materiale (corpuri delictive) și tehnice (înregistrări audiovideo, expertize, constatări de specialitate) care nu mai prezintă utilitate de vreme ce este admisibil orice mijloc de probă și clasificarea mijloacelor de probă în funcție de caracterul reglementat sau nereglementat al acestora în mijloace de probă tipice, care se bucură de o reglementare legală și mijloace de probă atipice, care sunt în afara reglementării procesual penale.

Din ansamblul reglementării rezultă că mijlocul de probă nu se confundă cu proba, acesta fiind doar modalitatea concretă în care proba este obiectivată și nici cu procedeele probatorii care reprezintă calea prin care se obține mijlocul de probă.

Procedeele probatorii au fost definite pentru prima dată în legislația internă, în conținutul art. 97 alin. (3) C. pr. pen., ca fiind modalitatea legală de obținere a mijlocului de probă, conturându-se în acest mod de o manieră mai clară materia probelor. Codul de procedură penală reglementează o serie de procedee probatorii și de reguli specifice fiecăruia în parte, pe care organele judiciare sunt datoare să le respecte. Sunt astfel de procedee probatorii: audierea persoanelor, fotografierea și luarea amprentelor, ridicarea obiectelor, înscrisurilor și a mijloacelor materiale de probă, percheziția, cercetarea la fața locului, reconstituirea, identificarea persoanelor și a obiectelor, efectuarea unei constatări de specialitate, efectuarea unei constatări și examinări medico-legale, efectuarea unei expertize tehnice de specialitate, supravegherea tehnică, utilizarea metodelor speciale de cercetare.

În mod evident, între probă, mijlocul de probă și procedeele probatorii se creează o legătură indisolubilă. În acest sens sunt și considerentele Curții Constituționale din Decizia nr. 383/2015⁹, reluate și în dec. nr. 22 din 18 ianuarie 2018¹⁰, prin care se arată că: „*legea procesual penală delimitează conceptual cele trei noțiuni: probă, mijloc de probă și procedeele probatorii. Cu toate că, deseori, în limbajul juridic curent noțiunea de probă, în sens larg, include atât proba propriu-zisă, cât și mijlocul de probă, sub aspect tehnic procesual, cele două noțiuni au*

⁷ Gh. Mateuț, *op. cit.*, p. 449.

⁸ *Ibidem*, p. 504.

⁹ DCC nr. 383 din 27 mai 2015, publicată în M. Of. nr. 535 din 17 iulie 2015.

¹⁰ DCC nr. 22 din 18 ianuarie 2018, publicată în M. Of. nr. 177 din 26 februarie 2018.